

УТВЪРДИЛ:

Декан

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Факултет: *Факултет по славянски филологии*

Специалност: *„Балканистика“*

СЛЛ	1	0	0	1	0	6	1	7
-----	---	---	---	---	---	---	---	---

Бакалавърска програма: *„Балканистика“*

СЛЛ	1	0	0	1	0	6	1	7
-----	---	---	---	---	---	---	---	---

УЧЕБНА ПРОГРАМА

Дисциплина:

Ф	3	1	5
---	---	---	---

Средновековна балканска история

Преподавател: проф. д-р Румен Живков Бояджиев (СУ-ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“)

Учебна заетост					
Аудиторна			Извънаудиторна		
Форма	Хорариум	ЕСТК	Форма	Хорариум	ЕСТК
Лекции	30		Реферат		
Семинари	x		Доклад		
Упражнения	x		Научно есе		
			Курсов учебен проект		
			Учебна екскурзия		
			Самостоятелна работа в библиотека или с ресурси	30	
ОБЩА ЗАЕТОСТ				60 часа	
Кредити аудиторна заетост				1	
Кредити извънаудиторна заетост				1	
ОБЩО ЕКСТ				2	

№	Формиране на оценката по дисциплината	% от оценката
1.	Work Shops {информационно търсене и колективно обсъждане на доклади и реферати)	10 %
2.	Тематични дискусии в часовете	10 %
3.	Демонстрационни занятия	
4.	Посещения на обекти	
5.	Присъствие в час	
6.	Тестова проверка	
7.	Решаване на казуси	10 %
8.	Изпит	70 %

Анотация на учебната дисциплина:

В учебния план на специалност „Балканистика“ дисциплината „Средновековна балканска история“ заема мястото си между по-универсалната „История на Византия“ и „локалната“ последваща дисциплина „Нова и съвременна балканска история“. Като начална дисциплина, занимаваща се конкретно с дадения географски ареал, тези занимания в началото трябва задължително се обвържат с късноантичната римска и ранновизантийска история на Балканите. С оглед да се изяснят въпроси от балканската приемственост, е нужно да се засегне въпросът за възловото място на тези земи в онези времена (в комуникационно, урбанистично отношение и пр.).

Не може да се вникне във феномена „Балкани“, без да се изяснят понятия като название, релеф, граници (сухоземни, речни и морски) на полуострова. Дискусионният проблем за балканското население през вековете не може да бъде изяснен, започвайки още от присъствието на автохтонните етноси тук през античността. Нужно е да се извърши кратка или по-задълбочена характеристика на етноси или племенни съюзи, преминали или установили се по тези земи: готи, хуни, авари, славяни, прабългари и пр.

Основните акценти в дисциплината са фокусирани върху балканските ранни царства или кралства на българи, сърби, хървати и други локално присъствали фактори като маджари, венецианци, нормани и пр. С оглед на спецификата на специалността „Балканистика“ във филологически и литературоведски аспект, конкретните занимания се стремят да надскочат рамката на сухите стандарти на политическата история. В този смисъл са застъпени и проблеми на средновековната правна или летописна книжнина, както и се набляга на историческата география – разглеждането на голям брой балкански градове с корените си в античността към средновековието и в по-ново време. Това, съчетано с богат илюстративен и картографски материал, обогатява знанията, ориентацията и общия балканистичен „поглед“ на студентите с оглед на бъдещата им практическа дейност или обща култура.

Предварителни изисквания:

С навлизането в полето на ред фундаментални дисциплини се предполага, че студентите от специалността „Балканистика“ вече имат изграден комплекс от основни методологични навици за по-задълбочено методично научно дирене в

конкретна научна историческа балканистична ниша. Поради липсата на обилен историографски материал (изключвайки родните изследвания), тук настойчиво е препоръчително боравенето приоритетно с английски език. Допълнително предимство е и владеенето на немски или френски или основното помощно ползване на гръцки, румънски или сръбски.

Очаквани резултати:

Усвояване на фиксиран обем знания в областта на ранносредновековната и същинската Средновековна балканска история. От студентите се очаква да излязат извън рамките на сухата историческа материя в процеса на засягане и на теми от родната история (в ограничен обем поради краткостта на едносеместриалния курс), но в по-голяма степен историята на южнобалканските, западнобалканските или откъддунавските територии през Средновековието. По този начин усвоените исторически и културни знания ще се насложат на изучаваните от студентите балканисти „панели“ с информация, касаещи балканските литератури, езиковото разнообразие или църковната идентичност, етнография и обичаи.

Учебно съдържание

№	Тема:	Хорариум
1	Увод в историята на средновековните Балкани. <i>Балканският полуостров</i> в структурата на Римската и ранновизантийската империя. Пътища на Балканите през Античността: <i>Via Diagonalis / Via Militaris; Via Egnatia</i> ; Крайдунавски римски път; Западнопонтийски римски път; <i>Via Adriatica</i> . Второстепенни римски пътища на Балканите. Етапи на изграждане на римската пътна система в провинциите Мизия и Тракия. Итинерарии, космографи и др.	2 часа
2	Название, релеф и граници на Балканския полуостров. <i>Название</i> на Балканския полуостров. <i>Граници</i> на полуострова. <i>Релеф</i> на Балканския полуостров	2 часа
3	<i>Граници</i> на Балканския полуостров (конкретно). Западна граница (Адриатика и Динарските планини): Адриатика; Динарските планини; албанското крайбрежие; Старопланинската верига (представите за масива като общобалканска „граница“)	2 часа
4.	Южните Балкани - регион на сблъсък и наслагване на култури. <i>Пелопонес</i> (полуостров в полуострова). Селища; Значението на християнството за по-късното съществуване (съответно изчезване) на даден пелопонески град. По-важни населени места в Пелопонес; църковна администрация. Крайбрежието на Пелопонес; Коринтският провлак през вековете	2 часа
5.	<i>Морски граници</i> на Балканите. Крайбрежието и морските	2 часа

	пътища на Балканите. Факторът „Венеция“. Климат на Балканите	
6.	<i>Население</i> на Балканите. Население на Балканския полуостров през периода на Късната Античност IV-V в. (романизираны траки и др.). От Античност към Средновековие. Нашествия и етнически промени между V-VIII в.: хуните, аварите, славяните, прабългарите, хазарите	2 часа
7.	Историческата картина отвъд Дунава. Съдбата на старите римо-византийски градове по или отвъд Дунавския лимес (старата провинция Дакия): Drobeta (Turnu Severin), Apulum (Alba Iulia), Napoca (съвр. Cluj) и др.	2 часа
8.	Балканите през VI-VII в. Заселване на <i>славяните</i> в сърцето на Балканския полуостров и придвижването им на Юг. Съдбата на селища като: Sirmium (съвр. Sremska Mitrovica); Singidunum (съвр. Белград); Viminacium (Kostolac); Felix Romuliana (Gamzigrad)	2 часа
9.	Първи сведения за хървати и сърби на Балканите. <i>Хървати. Сърби.</i> Ранносредновековните западно-балкански държавни обединения (VII - XI/XII в.)	2 часа
10.	<i>Хърватия.</i> Географско – административният фактор. Византийското наследство и <i>темната</i> организация. Етническият фактор (т.е. славянските заселвания и държавни обединения); църковният фактор и <i>Далмация</i>	2 часа
11.	<i>Сърбия.</i> Малко ранна история: IX в. – началото на X в.; края на X и началото на XI в. Сръбският XI век. Държавите на <i>хървати</i> и <i>сърби</i> през ранното Средновековие (обобщение)	2 часа
12.	Кръстоносните балкански държави (в резултат на IV Кръстоносен поход 1202-1204 г.). Херцогство <i>Атина</i> ; Принципат / княжество <i>Ахея</i> (<i>Морея</i> - Пелопонес); латински период 1205 - 1430 г.; византийски период 1349 - 1460 г.; хецогство <i>Наксос</i> ; кралство <i>Тесалоника</i> (1202 - 1224 г.)	2 часа
13.	Средновековни западнобалкански държави (XIII - XV в.). <i>Хърватия</i> през XIII - XV в. Феноменът „ <i>Дубровник</i> “ през XII - XV в. Общите владения на Хърватия и Унгария. Свободни градове; църковна политика; ролята на късната глаголица	2 часа
14.	<i>Сърбия</i> през XII - XV в. Държавата на династията <i>Неманя</i> (1167 - 1331 г.); Scupi (Скопие). Период на сръбска експанзия от средата на XIII в. (времето на възраждането на Константинопол след латините). Териториални сръбски владения. Държавата на <i>Деспотите</i> (след 1389 г.); Naissus (Ниш)	2 часа
15.	Османската империя и Балканите. Хронология на	2 часа

завоюването на Балканите (1352 - 1402 г.)

Конспект за изпит

№	Въпрос
1	Примерният конспект за изпита следва темите и подтемите от представеното по-горе учебно съдържание

Библиография

Публикации на водещия курса от последните пет години (монографии):

2023 г. – Р. Бояджиев. *Между Danubius, Timacus и Sebrus. Късноантични Дунавски лимесни укрепления и селищни структури между р. Тимок и р. Цибрица (III - VI в.).* София (Университетско издателство "Св. Климент Охридски"), 2023, 231 с. (ISBN 978-954-07-5789-6)

2020 г. – Р. Бояджиев. *Късноантични градски центрове по долините на реките Стримон, Нестос и средното течение на Аксиос /Югозападните български земи и близките трансгранични територии/.* София, 2020 (Университетско издателство "Св. Климент Охридски"), 207 стр. (ISBN 978-954-07-5011-8)

2020 г. – Р. Бояджиев. *Св. Йероним и св. Августин - знакови фигури в късноантичната латинска църковна история: Просопографски портрети и писма до /и за/ жени.* София (Парадигма), 2020, 175 с. (ISBN 978-954-326-421-6)

2020 г. – Р. Бояджиев. *От залеза на Късната Античност към „подстъпите“ на Средновековието: Висши духовници и кореспонденцията им с християнки през V - VI в.* София, Издателство „Парадигма“, 2020, 132 с. (ISBN 978-954-326-427-8)

Основна:

Острогорски, Г. *История на византийската държава.* София, 1998

Тъпкова-Займова, В., Димитров, Д.; Пл. Павлов. *Византия и византийският свят.* София, 2011 (Гл. III - Империята и България и Гл. IV – Византия и Балканите)

Кастелан, Ж. *История на Балканите XIV – XX в.* Пловдив, 2002 /Castellan, Georges. *Histoire des Balkans,* Paris, 1991/

Матанов, Хр. *Средновековните Балкани. Исторически очерци* (Издателство „Парадигма“, липсва година на издаване)

Божилов, Ив. *Изток и Запад в европейското средновековие. – В: Средновековна християнска Европа: Изток и Запад – ценности, традиции, общуване.* София, 2002, с. 64-78

Браун, П. *Светът на късната античност /150 - 750 г. сл. Хр./* София, 1999 (Гл. 15: *Мохамед и зараждането на исляма,* 610-632)

Карпантие, Ж.; Фр. Льобрен (Ред.). *История на Средиземноморието.* София, 2001

Кабан, П. (Ред.). *История на Адриатика*. София, 2012 (от Част II нататък, след с. 109)

Мантран, Р. *История на Османската империя*. Изд. „Рива“, 2012

Садулов, Ах. *История на Османската империя (XIV – XX в.)*. София, 2000

Чиркович, С. *Сърбите сред европейските народи*. София, 2017

Голдщайн, И. *История на Хърватия*. (London, 1999) Пловдив, 2003

Щайндорф, Л. *Хърватия от Средновековието до наши дни*. Изд. Рива, 2009 (Regensburg, 2001)

Хьослер, Й. *Словения. От наченките до наши дни*. Изд. Рива, 2009 (Regensburg, 2006)

Петросян, Ю. А. *Османская империя*. Москва, 2003

Jireček, C. *Geschichte der Serben, I - II* (1911 - 1918)

Ćirković, I. *Serbi nel medioevo*, 1992

Dinić, M. *Srpske zemlje u srednjem veku*. Beograd, 1978

Gerber, H. *State and Society in the Ottoman Empire*. Ashgate, 2011

Donia, R.J.; J.V.A. Fine. *Bosnia and Hercegovina: A Tradition Betrayed*. London, 1994

Malcolm, N. *Bosnia. A Short History*. London, 1994

Gazi, S. *A History of Croatia*. N.Y., 1973

Castellan, G.; G. Vidan. *La Croatie*. Paris, 1998

Guldescu, S. *Croatia: Land, People, Culture*. Toronto, 1964

Peroche, G. *Histoire de la Croatie et des nations slaves du sud, 395 - 1992*. Paris, 1992

Wilkes, J. J. *Dalmatia*, 1969

Допълнителна:

Караянопулос, Й. Е. *Политическата теория на византийците*. София, 1992 (по специално: 3. Римската идея, с. 16 и сл.)

За “Певтингеровата карта”, вж. по-подробно и Тъпкова – Заимова, В.; Р. Пенджекова. *Византия през погледа на съвременниците ѝ*. Пловдив, 2002, с. 7-8; *ЛИБИ*, I, София, 1958, с. 14-17, а също и *ЛИБИ*, I, 1958, с. 150 – 152; *ГИБИ*, II, София, 1958, с. 87 и сл.

Балканите между традицията и модерността. Административни, социално-икономически и културно-просветни институции в балканските провинции на Османската империя (XVIII – XIX в.) /БАН, Институт по балканистика/. София, 2009

Балканите между мира и войната XIV – XX в. [Българска историческа библиотека, 4; съст. Св. Елдъров]. София, 2002

Балканите – многоликите измерения на европейската култура /БАН, Институт по балканистика/. София, 2010

Хен, Ицхак. *Римските варвари. Кралският двор и култура през ранното Средновековие на Запад*. София, 2010

Славяните и средиземноморският свят VI - XI в. (Международен симпозиум по славянска археология, София, 23-29 април 1970). София, 1973

Степанов, Цв. *От homo romanus към homo christianus в днешните североизточни български предели (IV–VI в.)*. – В: *Ното Вузантинус?* /Съст.: Миланова, А.; В. Вачкова, Цв. Степанов/. София, 2009, с. 24-34

Данчева-Василева, А. *История на средновековна София IV – XIV в.* С., 2017 (с. 35-57 – главите за нашествията на готи, хуни и славяни към града)

Jelavich, V. *History of the Balkans*. Cambridge, 1983

- Dilke, O. Itineraries and Geographical Maps in the Early and Late Roman Empires. – In: Harley, J. B.; D. Woodward (Eds.). *The History of Cartography, I, Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*. Chicago, 1987, с. 234-257
- Ohler, N. *Reisen im Mittelalter*. München / Zürich, 1988²
- Schmitt, O. Bemerkungen zur römischen militärischen Kontrolle in den Balkanprovinzen vom späten 4. zum späten 7. Jahrhundert. – In: *Jubilaeus VI /Сборник в памет на Карел и Херменегилд Шкорпил/*. София, 2007, с. 174-185
- Sarantis, A. War and Diplomacy in Pannonia and the Northwest Balkans during the Reign of Justinian. The Gepid Threat and Imperial Responses. – In: *DOP 63*, Washington, D.C., 2009, с. 15-40 + цит. лит.
- Mathisen, R.; D. Shanzer (Ed.). *Romans, Barbarians, and the Transformation of the Roman World. Cultural Interaction and the Creation of Identity in Late Antiquity*. Aldershot, 2011
- Demandt, A. *Die Spätantike. Römische Geschichte von Diocletian bis Justinian 284 – 565 n. Chr.* [Handbuch der Altertumswissenschaft, Abt. III, Teil 6]. München 1989; ²2007 (за вестготи, остготите на Балканите, вандалите и славяни, вж. с. 186 и сл.; с. 203 и сл.; с. 208-210)
- Thompson, E. A. *A History of Attila and the Huns*. Oxford, 1948
- Maenchen-Helfen, J. O. *The World of the Huns*. Berkeley; L.A., 1973 (издание на немски – Wien/Köln/Graz, 1978)
- Altheim, F. *Geschichte der Hunnen*, 5 Vols. Berlin, 1959-62
- Váňa, Z. *The World of the Ancient Slavs*. London, 1983
- Vlasto, A. P. *The Entry of the Slavs into Christendom*. Cambridge, 1970
- Dujčev, Iv. *Medioevo bizantino-slavo*, 3 Vols. Roma, 1965-71
- Szádeczky-Kardoss, S. *Avarica*. Szeged, 1986
- Miyakawa, H. *Geschichte und Kultur eines völkerwanderungszeitlichen Nomadenvolkes*, Vols. 1-2. Klagenfurt, 1970 (за аварите)
- Avenarius, A. *Die Awaren in Europa*. Bratislava, 1974
- Pohl, W. *Die Awaren*. München, 1988
- Shepard, J. *Emergent Elites and Byzantium in the Balkans and East-Central Europe* [VarCollStSer. 953]. Farnham, 2011
- Storia religiosa di Croazia e Slovenia* [Collana Europa ricerche, 12]. Milano /Centro Ambrosiano/, 2008 (главите за християнизацията на Далмация – с. 23-76 и за християнизацията на словенците – с. 101 и сл.).
- Wilkes, J. J. The Population of Roman Dalmatia /Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II, 6/. Berlin, 1977, с. 732-766
- Zeiler, J. Les origines chretiennes dans la province romaine de Dalmatie, 1906
- Karpodini-Dimitriadi, E. *Der Peloponnes*. Athen, 1996
- Avraméa, A. *Le Péloponnèse du IVe au VIIIe siècle. Changements et persistances*. Paris, 1997
- Fowler, H. N.; Stillwell, R. *Introduction, Topography, Architecture, Corinth I*. Cambridge /MA/, 1932
- Elliott, W. *Monemvasia. The Gibraltar of Greece*. London, 1971
- Kalligas, H. *Byzantine Monemvasia, The Sources*. Monemvasia, 1990
- Miller, W. *Monemvasia during the Frankish Period (1204-1540), Essays on the Latin Orient*. Cambridge, 1921
- Schreiner, P. Notes sur la fondation de Monemvasie en 582-583 [TM, 4], 1970, с. 471-475

- Runciman, St. *The Lost Capital of Byzantium: The History of Mistra and the Peloponnese*. Cambridge /MA/, 2009
- Charanis, P. *Studies on the Demography of the Byzantine Empire*. London, 1972
- Spieser, J. M. *La ville en Grèce du III au VII siècle. Villes et peuplement dans l'Illyricum proto-byzantine*. Rome, 1984
- Милошевић, Петар. *Археологија и историја Сирмијума*. Нови Сад /Матица Српска/, 2001
- Поповић, Вл. *Sirmium – Град царева и мученика /Сабрани радови о археологији и историји Сирмијума/*. Сремска Митровица, 2003
- Brandl, U.; Vasić, M. (Hrsg.). *Roms Erbe auf dem Balkan. Spätantike Kaiservillen und Stadtanlagen in Serbien*. Mainz, 2007, с. 17-32
- Srejić, D. *Gamzigrad. An Imperial Palace of the Late Classical Times*. Belgrad, 1983
- Vasić, M. (Ed.). *Felix Romuliana. 50 Years of Archaeological Excavations*. Belgrad, 2006
- Papazoglu, F. *Makedonski gradovi u rimsko doba (1957) – вж. за Скопие*
- Bărcăcilă, A. *Drubeta: une ville daco-romaine*, 1938
- MacDonald, W. L. *The Architecture of the Roman Empire, I (1965), с. 129-137* (информација за Аполодор от Дамаск)
- Macrea, M. *Viața romană în Dacia*, 1969, с. 123-125 (за Напока)
- Philippides, M.; W. Hanak. *The Siege and the Fall of Constantinople in 1453. Historiography, Topography, and Military Studies*. Ashgate, 2011

Дата: 05.06.2024 г.

Съставил: проф. д-р Р. Бояджиєв

Приета с протокол №6 от ФС на ФСФ от 11.06.2024 г.